

Koncepcia riadenia a rozvoja Chránenej krajinej oblasti Záhorie

Súčasný stav

Chránená krajinná oblasť Záhorie je prvou vyhlásenou nížinnou chránenou krajinnou oblasťou na Slovensku. Vyhlásená bola 9.11.1988 (vyhláška Ministerstva kultúry SSR č. 220/1988) na výmere 27 522 ha. Skladá sa z dvoch ekologicky rozdielnych častí. Západná (lužná) časť predstavuje aluviálne ekosystémy v povodí rieky Moravy a východná časť (Bor) zaberá oblasť prírodných hodnôt na podloží viatych pieskov.

Kompetenčné územie Správy CHKO Záhorie je však oveľa rozsiahlejšie a dosahuje takmer 2000 štvorcových kilometrov. Na danej výmere sa nachádza:

- 33 maloplošných chránených území v rôznych kategóriách
- 2 lokality chránené ramsarským dohovorom – Alúvium Rudavy, Trilaterálna ramsarská lokalita niva na sútoku Morava-Dyje-Dunaj
- 1 vtáčie územie – CHVÚ016 Záhorské Pomoravie
- 61 území európskeho významu

Od vyhlásenia chránenej krajinej oblasti Záhorie ubehlo už viac ako 32 rokov. Vo vnútri CHKO Záhorie sa nachádzajú viaceré intravilány obcí, zastavané oblasti a mnohé výrazne odprírodnené časti územia akými sú intenzívne obhospodarované polia, porasty nepôvodných, často invázných druhov drevín ap. Naopak mnohé lokality s prírodnými hodnotami, ktoré sú v súčasnosti vo voľnej krajine by boli vhodné doplniť do siete veľkoplošných chránených území. Keď človek prechádza krajinou nevidí v súčasnosti výrazný rozdiel vo vzhľade a manažovaní voľnej krajiny s prvým stupňom ochrany a územím patriacim do CHKO s druhým stupňom ochrany.

Pri stanovovaní dlhodobých cieľov pre Chránenú krajinnú oblasť Záhorie sa možno uberať dvomi smermi:

- Prvý smer je konzervatívny, ktorý neráta s výraznými zmenami vo fungovaní ochrany prírody v regióne Záhoria a viac menej je stotožnený so súčasným stavom. Neuvažuje sa so zmenami hraníc CHKO, prehodnotením a nastavením vhodných manažmentových opatrení, zlepšením vzťahov s užívateľmi a vlastníckmi pozemkov a návštevníkmi regiónu.
- Druhý smer je aktívna ochrana prírody, ktorý bude zameraný na podporovanie aktivít vedúcich k zvýšenej ochrane, propagácii a zlepšeniu stavu biotopov a druhov v území. Prvým nevyhnutným krokom bude úprava vonkajších a vnútorných hraníc existujúcej CHKO Záhorie. Zmene hraníc bude predchádzať detailné zhodnotenie všetkých prírodných hodnôt, nastavenie vhodných trvalo udržateľných manažmentových opatrení a následne budú zmeny prerokovávané so všetkými dotknutými subjektami.

Som zástancom aktívnej ochrany prírody a podporujem opatrenia, ktoré vedú k zlepšeniu stavu biotopov a druhov v území. Výsledkom prehodnotenia CHKO Záhorie bude s najväčšou

pravdepodobnosťou zmena kategórie veľkoplošného chráneného územia na „Prírodný park Záhorie“. Prírodný park bude zónovaný na bezzásahové územia a lokality s aktívnym trvalo udržateľným manažmentom zameraným na zvýšenie biodiverzity konkrétnych biotopov a druhov.

Koncepcia riadenia a prevádzkové pomery na Správe CHKO Záhorie

Koncepcia riadenia CHKO Záhorie je základným východiskovým bodom pre správne fungovanie ochrany prírody a krajiny v regióne. Vychádza najmä z nastavení celoslovenskej koncepcie a riadenia ochrany prírody. Je dôležité ako bude riešená miera právnej subjektivity jednotlivých Správ CHKO a NP, správcovstvo/užívanie pozemkov, posilnenie personálnych kapacít, financovanie manažmentových aktivít ap. V súčasnosti Správa CHKO Záhorie nemá v správe a ani nevlastní žiadny pozemok v chránenom území. Manažmentové opatrenia sa realizujú v prevažnej miere v rámci rôznych projektových schém v spolupráci s mimovládnyimi organizáciami, vlastníkami pozemkov a časť vlastnými kapacitami Správy CHKO Záhorie.

Majetkové pomery na Správe CHKO Záhorie

Správa CHKO Záhorie sídli v prenajatých priestoroch v obci Plavecký Štvrtok. Budova pôvodnej Správy CHKO Záhorie, ktorá už nevyhovovala dlhodobo hygienickým podmienkam pre prevádzku v súčasnosti slúži ako chovná/záchranná stanica pre hendikepované živočíchy. V prípade ak chce ŠOP SR aj naďalej odborne viesť chovnú/záchrannú stanicu pre hendikepované živočíchy na Správe CHKO Záhorie bude si to vyžadovať posilnenie personálnych kapacít o odborne vyškolených pracovníkov. Z prevádzkového hľadiska je daná situácia nevyhovujúca a dlhodobo neudržateľná. Najvhodnejšia alternatíva je kúpa, resp. výstavba nehnuteľností s vyhovujúcim zázemím s dostatočne veľkým pozemkom. CHKO Záhorie nemá vhodné priestory, ktoré by mohli slúžiť ako návštevnícke centrum a na envirovýchovu.

Personálne pomery na Správe CHKO Záhorie

Práca v ochrane prírody si vyžaduje veľké nasadenie, ochotu komunikovať s ľuďmi z rôznych sfér a oblastí života. Z veľkej časti ide o poslanie ako zamestnanie, kedy vykonané zmysluplné opatrenia v ochrane prírody človeka naplňujú a motivujú. Na Správe CHKO Záhorie v súčasnosti pracuje 9 zamestnancov, čo nepovažujem za dostatočné personálne pokrytie. Do budúcnosti bude nutné riešiť posilnenie personálnych kapacít na environmentálne vzdelávanie, zapojenosť pracovníkov v projektoch a oblasť strážnej služby.

Stratégia rozvoja spolupráce chránenej krajinnej oblasti s relevantnými subjektmi v regióne

Oblasť ochrany lesov

Lesy na Záhorskej nížine zaberajú výmeru viac ako 52 000 ha a predstavujú najväčší nížinný lesný komplex na Slovensku. Vyznačujú sa vysokou druhovou pestrosťou a stanovištnou rôznorodosťou. Najväčší obhospodarovatelia lesov sú štátne lesy (LZ Šaštín) a vojenské lesy (LZ Malacky). Veľmi dobrou vzájomnou spoluprácou v posledných rokoch sa podarilo certifikovať všetky štátne subjekty obhospodarujúce lesné porasty v pôsobnosti CHKO Záhorie v najprísnejšej kategórii certifikácie na Slovensku - Forest Stewardship Council (FSC).

Lesy sú prírodným bohatstvom nás všetkých, preto ich treba obhospodarovat' šetrným trvalo udržateľným spôsobom s preferovaním prírode blízkych spôsobov.

V rámci zmiernenia dopadov klimatických zmien sa štátne lesy, konkrétne LZ Šaštín stal jedným z projektových partnerov projektu CLIMAFORCEELIFE. V spolupráci s WWF Slovensko a lesníckou fakultou ČZU Praha sa budú vykonávať a modelovať rôzne spôsoby obhospodarovania lesných porastov s dôrazom na lepšiu adaptáciu lesov na klimatické zmeny.

Spolupráca so súkromnými vlastníkami lesov (predovšetkým urbárne spoločnosti, mestské a obecné lesy) musí byť založená na korektnej komunikácii, napríklad formou zákonnej kompenzácie ujmy, ktorá vzniká vlastníkom lesa z dôvodu bezzásahového režimu.

Oblasť ochrany vôd, vodných zdrojov a mokradí

Záhorská nížina bola za posledných niekoľko desaťročí silne negatívne ovplyvnená reguláciou riek, zmenšovaním pôvodných záplavových oblastí a odvodňovaním mokradí. V dôsledku klimatických zmien sa krajina postupne vysušuje, klesá hladina podzemných vôd a znižuje sa dostupnosť a výkonnosť vodných zdrojov. Za nevyhnutné považujem bezodkladne realizovať revitalizáciu pôvodnej riečnej krajiny, predovšetkým rieky Moravy. V súčasnosti je pripravených viacero projektov zameraných na zabezpečenie pozdĺžnej a laterálnej kontinuity vodných tokov, prípadne obnovu pôvodne zaplavovaných inundačných území, obnovu vodného režimu v postupne vysychajúcich mokradiach a rašeliniskách, odstraňujú sa bariérové prvky na riekach Myjava a Rudava. Aktivity sa realizujú v súčinnosti s SVP, správcami vodných tokov na lesnom pôdnom fonde (vojenské lesy a štátne lesy), samosprávami a mimovládnyimi organizáciami (BROZ, WWF Slovensko).

Obnova mokradí je kľúčová pre prežitie vzácných spoločenstiev na vodu viazaných živočíchov a rastlín.

Oblasť ochrany nelesných biotopov

V kompetenčnom území Správy CHKO Záhorie sa nachádzajú stovky hektárov pôvodných nelesných spoločenstiev. Ide predovšetkým o lúčne ekosystémy, slatiny, rašeliniská, vresoviská, pieskové duny, pasienky a xerothermné biotopy. Nelesné pozemky sú v užívaní mnohých subjektov od veľkých farmárov po drobných obhospodarovateľov. Do budúca by bolo vítané sprehľadniť spôsoby dotačnej politiky v prípade poskytovania platieb napr. cez PRV. V prípade manažmentov a ochrany pieskových dún a vresovísk Správa CHKO Záhorie úspešne spolupracuje s Ministerstvom obrany Slovenskej republiky a jej zriadenými organizáciami napr. Vojenský technický a skúšobný ústav (VTSÚ Záhorie) a mimovládnyimi organizáciami (BROZ).

Ako problematické sa javia lokality nelesných biotopov, kde absentuje pravidelný manažment, pretože nie je záujem vlastníka o užívanie pozemku a často nie sú súčasťou plôch v LPISe. Na týchto plochách dochádza k postupnému zániku cenných biotopov a zvýšenému výskytu nepôvodných, často invázných druhov rastlín. Správa CHKO Záhorie nedisponuje technikou ani kapacitami, aby tieto plochy dokázala sama manažovať.

Oblasť rekreácie a turizmu

Záhorie je pre rekreáciu a turistiku veľmi vyhľadávaným regiónom na Slovensku. Rozvoj turistiky vítame a podporujeme budovanie náučných chodníkov s informačnými tabuľami, budovanie nových cyklistických a turistických trás. Problematické za posledné obdobie je nutné považovať nelegálne vjazdy motorových vozidiel do chránených území, ktoré sa realizuje bez ohľadu na existujúce značenie. Správa CHKO Záhorie má na celé kompetenčné územie k dispozícii iba jedného strážcu, čo nemožno považovať za ideálny stav.

Samostatnou kategóriou je problematika čiernych stavieb v chránených územiach – rybárske budy, rekreačné chatky, dočasné stavby. V prípade rybárskych búd na brehoch rieky Moravy sa riešenia hľadajú už viac ako 20 rokov, avšak bez výsledku.

Oblasť územného plánovania, konektivita krajiny

Územné plánovanie by malo byť základným dokumentom obsahujúcim textové a mapové podklady v danom území tak, aby všetky plánované aktivity boli v súlade so záujmami verejného a súkromného sektora, rovnako ako v súlade s ochranou prírody a kultúrohistorických pamiatok. V skutočnosti však to nie je vždy tak, ako by to malo vyzerať. Správa CHKO Záhorie spolupracuje pri tvorbe dokumentov územných plánov veľkých územných celkov, dokumentov regionálnych, miestnych územných systémov ekologickej stability (RÚSES, MÚSES), zmenách a doplnkoch.

V rámci projektu DaRe to Connect (Interreg Danube Transnational Programme) v súčasnosti v spolupráci so Správou CHKO Malé Karpaty a nadáciou EKOPOLIS riešime zapracovávanie migračných trás väčších druhov cicavcov do dokumentov územného plánovania. Súčasťou sú taktiež i navrhované manažmentové opatrenia na zlepšenie konektivity krajiny.

• Spolupráca so samosprávou

Pri ochrane a propagácii prírodných hodnôt veľmi často komunikujeme a spolupracujeme so zástupcami vyšších územných celkov, mestami, obcami. Za posledné roky sa podarilo vyhlásiť napr. dve obecné chránené územia – Čársky les a Ostriež, podarilo sa revitalizovať mokradné biotopy pri obci Rohov, ochrana lesného komplexu „Vampíl“ pri Malackách, vybudovali sa viaceré náučné chodníky.

V rámci spolupráce s Bratislavským samosprávnym krajom v oblasti životného prostredia sa budem zaoberať o to, aby sa realizoval projekt na vybudovanie záchranej a rehabilitačnej stanice pre hendikepované živočíchy v Bratislave. Stanica by slúžila zároveň ako informačné a náučné centrum. Vybudovaním zázemia stanice (vrátane personálneho) by sa výrazne odbremenili odborní pracovníci na všetkých okolitých Správach v širšom dosahu Bratislavy.

Spolupráca s mimovládnyimi organizáciami

Správa CHKO Záhorie dlhodobo úspešne spolupracuje s mimovládnyimi organizáciami v oblasti životného prostredia ako napr. BROZ, DAPHNE, WWF Slovensko, SOS/BirdLife Slovensko, s nadáciou EKOPOLIS. Správa CHKO Záhorie má veľký záujem zintenzívniť spoluprácu s miestnymi občianskymi združeniami pôsobiacimi v regióne Záhoria a Myjavy.

Spolupráca s vedeckými inštitúciami

V oblasti výskumu prebieha spolupráca s viacerými Ústavmi SAV, Prírodovedeckou fakultou UK Bratislava, Lesníckou fakultou ČZU Praha, Přírodovědeckou fakultou Univerzita Hradec Králové, Jihočeskou Univerzitou České Budějovice, Biologickým centrom AV ČR. Výskum je zameraný na oblasť životného prostredia, výsledkom sú cenné dáta, spoločné databázy a publikácie.

Medzinárodná spolupráca

Medzinárodná spolupráca prebieha jednak v rámci vedeckých inštitúcií a zároveň organizácií pôsobiacich v zahraničí, ktoré sa venujú ochrane prírody. Správa CHKO Záhorie spolupracuje v rámci cezhraničných projektov s National Park Donau Auen, Via Donau, WWF Natur Reservat March Auen.

Spolupráca s orgánmi ochrany prírody

Úrady životného prostredia predstavujú pre ochranu prírody v danom regióne nenahraditeľného partnera, kde sa do rozhodnutí premietajú záujmy ochrany prírody adresované formou odborných stanovísk. S kolegami z okresných úradov máme v súčasnosti veľmi dobré pracovné vzťahy.

V rámci susediacich Správ CHKO Malé Karpaty, CHKO Biele Karpaty, CHKO Dunajské luhy (vrátane pracoviska Bratislava) je vhodné aktívne si navzájom vypomáhať s manažmentovými opatreniami, strážnou činnosťou a odbornými problémami z dôvodu nedostatočných personálnych kapacít v ŠOP SR.

Spolupráca s verejnosťou

Spolupráca s verejnosťou, predovšetkým so školami v rámci environmentálnej výchovy a propagácie by si zaslúžila oveľa väčší priestor a čas. Kapacitne Správa CHKO Záhorie v súčasnosti stíha iba minimum prednášok a terénnych exkurzií. Do budúca je to jedna z najdôležitejších činností Správy, ako vhodnou formou zabezpečiť zvýšenie záujmu a povedomia verejnosti o ochranu prírody. Verejnosť môže následne aktívne vplyvať na prístup samospráv v problematike ochrany prírody a krajiny.

Oblasť investičných a rozvojových aktivít v regióne

Záhorie má veľmi dobrú polohu, v okolí sa nachádzajú veľké mestá, priemyselné zóny tým pádom je tlak rôznych investičných a rozvojových aktivít oveľa väčší ako v niektorých odľahlejších regiónoch. Je nutné nastaviť systém fungovania ochrany prírody tak, aby v chránených územiach bola ochrana prírody nadradená nad rôznymi investičnými zámermi. V prípade investičných zámerov, ktoré by mohli mať za následok zhoršenie stavu prírodných hodnôt územia musia byť adekvátne posudzované a povolené iba v nevyhnutnom rozsahu ak je dokázaný vyšší verejný záujem.

13.12.2020

Ing. Tomáš Oľšovský, PhD.,